

F.M. Dostoievski

Frații Karamazov

Roman în patru părți și epilog

Traducere din limba rusă și note
de Ovidiu Constantinescu și Isabella Dumbravă

POLIROM
2018

Cuprins

| | |
|-----------------------------------|---|
| <i>Din partea autorului</i> | 9 |
|-----------------------------------|---|

PARTEA ÎNTII

| | |
|---|-----|
| Cartea întâi. Istoricul unei familii oarecare | 15 |
| Cartea a doua. O reuniune fără rost..... | 46 |
| Cartea a treia. Senzualii..... | 112 |

PARTEA A DOUA

| | |
|-------------------------------------|-----|
| Cartea a patra. Frământări..... | 191 |
| Cartea a cincea. Pro și contra..... | 248 |
| Cartea a șasea. Călugărul rus | 328 |

PARTEA A TREIA

| | |
|------------------------------|-----|
| Cartea a șaptea. Alioșa..... | 381 |
| Cartea a opta. Mitia | 422 |
| Cartea a noua. Ancheta | 511 |

PARTEA A PATRA

| | |
|---|-----|
| Cartea a zecea. Ștreqarii | 587 |
| Cartea a unsprezecea. Fratele Ivan Fiodorovici..... | 640 |
| Cartea a douăsprezecea. O eroare judiciară..... | 747 |
| Epilog | 865 |

— Tata doarme sau s-a sculat? întrebă el încet și umil, ca și cum ar fi vorbit altcineva în locul lui, și tot așa, fără să știe cum, se așază pe bancă.

El însuși fusese aproape înspăimântat de umilința lui în momentul acela, așa cum avea să-și amintească mai târziu, reconstituind scena. Smerdeakov se proțăpise în fața lui, cu mâinile la spate, uitându-se la el sigur de sine, aproape cu severitate.

— Doarme, îi răspunse el tacticos (cum s-ar zice: „Tu ai căutat să intri în vorbă, nu eu”), ca, după un moment de tăcere, să adauge, plecându-și fățarnic privirile: Mă mir de dumneavoastră, domnule!

Încălțat în cizmulite de lac, stătea cu piciorul drept înainte, jucându-se în același timp cu virful botinei stîngi.

— De ce te miri? îl întrebă răstit Ivan Fiodorovici, căutînd să pară calm, deși își dădea seama că era nerăbdător să afle despre ce voia să-i vorbească feciorul și că n-are să se clinească de acolo pînă ce nu-și va fi astîmpărat curiozitatea.

— De ce nu plecați la Cermașnea? îl întrebă Smerdeakov, zîmbind cu familiaritate. Și, cum se uita la el, mijînd ochiul stîng, parcă voia să-i spună: „Dacă ești ager la minte, nu se poate să nu pricepi de ce zîmbesc!”.

— Ce să caut la Cermașnea? se miră Ivan Fiodorovici.

Smerdeakov nu-i răspunse numai-decît.

— Fiodor Pavlovici atît a stăruit să vă duceți, rosti el agale, ca și cum n-ar fi acordat nici un fel de importanță cuvintelor lui: „De, ți-am dat și eu o explicație la întîmplare, numai așa, ca să zic ceva”.

— Ei, fir-ar să fie! se burzului Ivan Fiodorovici, bruscîndu-l deodată, de unde pînă atunci fusese atît de umil. Vorbește odată lămurit, ce vrei?

Smerdeakov își trase piciorul drept, alăturîndu-l de celălalt, și se îndreptă din spate, continuînd să-l privească liniștit, cu același suris ironic pe buze.

— Nimic, ce să vreau... am spus și eu așa, fiindcă veni vorba...

Preț de un minut, aproape, nici unul din ei nu mai scoase un cuvînt. Ivan Fiodorovici își dădea prea bine seama c-ar fi trebuit să se scoale furios și să plece. Dar Smerdeakov stătea mai departe proțăpît în fața lui, în așteptare: „Ia să văd, ai să-ți ieși ori nu din sărîte?”. Cel puțin așa făcea impresia. În cele din urmă Ivan Fiodorovici dădu să se ridice. Smerdeakov prinse mișcarea.

— Sint într-o situație îngrozitoare, Ivan Fiodorovici, nu știu cum să fac să ies la liman... începu el cu un glas dîrz, răspicat, deși, rostind aceste cuvinte, scăpase un oftat. Ivan Fiodorovici se așază la loc pe bancă. Parcă au înnebunit amîndoi ori au dat în mintea copiilor, urmă celălalt. Vreau să zic, tatăl și frățiorul dumneavoastră, Ivan Fiodorovici. Gîndiți-vă că

Fiodor Pavlovici o să se scoale acușica din somn și, cum o deschide ochii, o să înceapă iar să mă piseze în tot momentul: „N-a venit? De ce n-o fi venit?”. Și tot așa o s-o țină pînă la miezul nopții, ba chiar și mai tirziu încă. Dacă Agrafena Alexandrovna nu vine nici azi (și tare mă tem că nici prin gînd nu-i trece măcar!), mîine dimineață dumnealui iar o să tabere pe mine: „De ce n-o fi venit? Ce-o fi avînd de nu vine? Cînd o să vină?”. Ca și cum eu aș fi cu ceva vinovat în toată istoria asta... Pe de altă parte, nu apucă bine să se însereze, și numai ce-l vezi pe frățiorul dumneavoastră că apare tam-nisam prin vecini, uneori chiar ziua, nămiaza mare, cu pistolul în mînă și că începe să urle la mine: „Bagă de seamă, ticălosule, bagă de seamă, ciorbă lungă! Dacă o scapi cumva din ochi și nu-mi dai numaidecît de știre c-a venit, îți zbor creierii pe loc!”. Mai trece o noapte, și Fiodor Pavlovici iarăși o ia de la capăt ca să-mi scoată sufletul: „De ce n-o fi venit? Cînd o să vină?”. Ca și cum în ochii amîndurora numai eu sînt de vină că acea cucoană a dumnealor nu vrea să poștească! Și parcă din zi în zi, ceas de ceas, sînt din ce în ce mai oțărîți amîndoi. Uneori, mi-e așa de teamă, că-mi vine să-mi pun capăt zilelor. Nu știu la ce mă pot aștepta de la dumnealor, domnule?!

— De ce te-ai băgat? Cine te-a pus să-i spui toate cele lui Dmitri Fiodorovici? il luă la rost, iritat, Ivan Fiodorovici.

— Păi ce puteam să fac? Și apoi, dacă vreți să știți, nu m-am băgat singur, de capul meu. La început am tăcut chitic, nu mă încumetam să-l înfrunt, și cu timpul a ajuns să facă din mine sluga dumnealui, cum s-ar zice, un fel de servitoarea Licearda, la dispoziția lui. De atunci nu știe decît una și bună: „Te omor, bestie, dacă o scapi din ochi”. Să vedeți, domnule, dacă mîine n-o să m-apuce iarăși boala copiilor, și, cînd m-apucă, mă ține mult de tot.

— Te ține mult? Cum adică?

— Mult, mult de tot. Cîteva ceasuri, poate și o zi întregă sau două, dacă nu chiar și trei zile. Odată, cînd am căzut din pod, m-a ținut așa trei zile în șir. Mă lăsa puțin, și iar mă apuca – trei zile, cum vă spun, n-am știut pe ce lume sînt. Fiodor Pavlovici a trimis atunci după doctorul nostru, știți, după Herzenstube, care mi-a pus gheață pe frunte și mi-a mai dat să fac încă ceva... Puteam să mă curăț atunci.

— Bine, dar, după cîte am auzit, crizele de epilepsie nu pot fi prevăzute dinainte, nimeni nu poate să-și dea seama cînd vin. De unde știi c-o să ai mîine o criză? il luă în primire Ivan Fiodorovici, scos din fire și în același timp curios.

— Asta cam așa e, nu se poate ști dinainte.

— Și pe urmă, data trecută, după cum zici, ai căzut din pod.

— Păi în fiecare zi mă urc în pod, așa că n-ar fi de mirare să cad și mâine. Dacă nu din pod, atunci poate în beci, că și acolo mă duc în fiecare zi după una sau alta.

Ivan Fiodorovici îl privi lung.

— Cum văd eu, îmi îndrugi moși-pe-groși, nu pricep unde vrei s-ajungi... rosti el cu glas scăzut, deși parcă amenințător. Nu cumva vrei să te prefaci? Să simulezi o criză de epilepsie care să te țină trei zile?

Smerdeakov stătea cu ochii în pământ și-și tot făcea de lucru cu vârful botinei drepte. Apoi își mută greutatea trupului de pe un picior pe altul, ridică fruntea și-i răspunse rinjind:

— Chiar dacă, să zicem, aș face-o, adică dacă aș putea să mă prefac, ceea ce-i floare la ureche pentru un om priceput, aș avea tot dreptul să mă folosesc de mijlocul ăsta ca să scap cu viață, fiindcă, vedeți, dacă s-ar întâmpla să zac la pat, tocmai atunci să vină Agrafena Alexandrovna la tătucul domniei voastre, cum ar avea obraz dumnealui să ceară socoteală unui biet bolnav că nu l-a înștiințat? I-ar fi rușine.

Ivan Fiodorovici sări de pe bancă, cu fața crispată de indignare:

— Ei, fir-ai tu să fii! Ce tremuri atîta pentru viața ta? Amenințările lui Dmitri sînt vorbe spuse la minie, atîta tot. Nu-ți fie teamă c-o să te omoare. De omorît poate c-o să omoare pe cineva, dar nu pe tine!

— Ba dumnealui poate să omoare un om cum ar strivi o muscă. Și în primul rînd pe mine. Dar, ca să vă spun drept, mai mult mi-e teamă de altceva: mă tot gîndesc să nu fiu luat drept complicele dumnealui dacă l-o împinge păcatul să ridice mîna asupra tatălui dumneavoastră.

— De ce să te ia drept complice?

— Iac-așa. Au să creadă c-am fost înțeles cu dumnealui, fiindcă i-am destăinuit niște semnale pe care le aveam între noi.

— Ce semnale? Și cui zici că i le-ai destăinuit? Vorbește mai lămurit, lua-te-ar dracu' să te ia!

— Trebuie să vă mărturisesc, urmă tărăgănat, flegmatic și doctoral Smerdeakov, că noi doi, adică Fiodor Pavlovici și cu mine, avem un secret. După cum știți (dacă ați băgat de seamă!), de cîteva zile, cum începe să se întunece afară sau cînd se înnoptează, dumnealui se incuie în casă. Dumneavoastră de obicei vă urcați devreme în odaie, barem ieri n-ați coborît toată ziua, de aceea poate că nu știți cum se ferecă dumnealui peste noapte cu cîte șapte zăvoare de la un timp încoace. Poate să vină oricine, că nu deschide la nimeni. Nici chiar lui Grigori Vasilievici nu i-ar descuia, doar dacă l-ar cunoaște după glas că-i dînsul. Numai că Grigori Vasilievici n-are ce să caute, pentru că în casă acum nu servesc decît eu. Așa a hotărît dumnealui de cînd a început toată

dandanaua asta cu Agrafena Alexandrovna. Însă acum câteva zile mi-a poruncit să nu mai stau cu dînsul peste noapte, să mă duc să dorm cu bătrînii, numai să am grijă să nu ațipesc pînă după miezul nopții. Să stau de veghe și, din cînd în cînd, să mă scol și să mai dau cîte o raită prin curte. S-o pîndesc pe Agrafena Alexandrovna, fiindcă, în ultimele zile, tatăl dumitale parcă și-ar fi ieșit din minți, așa o așteaptă. Probabil și-a făcut următoarea socoteală: dacă vine, nu poate să vină decît noaptea tîrziu, prin ulicioară, fiindcă i-e frică de Dmitri Fiodorovici (Mitka, așa cum îi zice dumnealui). „Tu, zice, rămii de pază pînă la miezul nopții sau chiar și mai tîrziu. Cum vei zări-o venind, aleargă să-mi dai de știre, bate-mi în ușă sau la geamul dinspre grădină. Bați așa de două ori, rar: un, doi, pe urmă de trei ori repede: cioc-cioc-cioc. Atunci am să știu că-i ea și am să deschii binișor ușa.” Mî-a mai arătat încă un semn, asta în cazul cînd s-ar întîmpla ceva extraordinar. Să bat adică mai întii de două ori repede: cioc-cioc, apoi să stau o clipă și să ciocănesc iar, dar numai o singură dată și tare de tot. Atunci dumnealui o să înțeleagă că s-a petrecut ceva neprevăzut și că trebuie să stau de vorbă cu dînsul și o să-mi deschidă, iar eu mă strecor înăuntru ca să-i dau raportul. Asta în cazul cînd Agrafena Alexandrovna, în loc să vină dînsa, ar trimite răspuns prin cineva. Și-apoi s-ar putea să ne pomenim cu Dmitri Fiodorovici, și atunci iar trebuie să-l înștiințez că-i pe aproape. Nici nu știți cum tremură de frica lui Dmitri Fiodorovici! Dacă s-ar întîmpla, bunăoară, să-l zăresc pe Dmitri Fiodorovici dînd tîrcoale casei, mi-a poruncit să viu neapărat să-i bat de trei ori în ușă, orice ar fi, chiar dacă s-ar întîmpla ca între timp să fi sosit Agrafena Alexandrovna și ar fi încuiat cu dînsa înăuntru. Așa că primul semnal – cinci bătăi în ușă – vrea să zică: „A venit Agrafena Alexandrovna”, iar al doilea, trei ciocănituri: „Trebuie să vă spun ceva”. Mî-a arătat chiar dumnealui de câteva ori și m-a dăscălit, ca să-mi intre bine în cap. Și cum nimeni pe lume decît noi, adică dînsul și cu mine, habar n-are de semnalele astea, cum o să audă ciocănind dumnealui, o să vină să-mi deschidă fără grijă și fără să mai întrebe nimic (mai ales se teme să ridice glasul!). Din păcate, acum le cunoaște și Dmitri Fiodorovici.

— Cum de-a aflat? Cine i le-a destăinuit? Tu? De ce te-ai apucat să-i spui?

— De frică. Puteam, oare, să nu-i spun nimic? Dmitri Fiodorovici mă tot strîngea mereu cu ușa: „Minți, vād eu că-mi ascunzi ceva! Am să-ți rup picioarele, auzi tu?”. Și atunci i-am mărturisit secretul, ca să vadă că-i sînt într-adevăr credincios și să fie convins că nici prin gînd nu-mi trece să-l mint, dimpotrivă, îi spun tot ce știu.

— Dacă bănuiești cumva că s-ar putea folosi de semnalele astea ca să intre în casă, fă tot ce poți ca să-l împiedici.

— Dar dacă s-o întâmpla să zac bolnav în pat, cum aş putea să-l împiedic, vă întreb, dacă, să zicem, m-aş încumeta s-o fac, așa cum îl știu furios?

— Ei, fir-ar al naibii! Ești chiar atât de convins că mine o să te apuce o criză de epilepsie, lua-te-ar naiba să te ia? Nu cumva îți rizi de mine?

— Cum aş îndrăzni să fac glume pe socoteala domniei voastre? De asta credeți că-mi arde mie acum, când tremur tot de frică? Parcă văd că mine o să mă pălească iar boala copiilor, simt cu c-o să mă pălească de frică!

— Drăcia dracului! Dacă s-o întâmpla să cazi la pat, n-are decît să stea de pază Grigori. Atrage-i atenția să nu-î dea voie să intre în casa lui Dmitri.

— Pot eu să-i destăinui semnalele fără știrea boierului? Și pe urmă, Grigori Vasilievici n-are cum să-l audă cînd vine și nici cum să-l împiedice să intre, fiindcă și dînsul bolește de ieri, iar Marfa Ignatievna zicea că tocmai mine vrea să-l doftoricească. Așa e vorba, cel puțin. Să vedeți cum vine treaba asta, fiindcă-i foarte interesant: Marfa Ignatievna cunoaște un leac care nu se întâmplă niciodată să-i lipsească din casă. Este o băutură foarte tare, dreasă cu buruieni, ce fel de buruieni n-aș ști să vă spun, asta-i secretul dumneaei. Și uite așa, de vreo trei ori pe an, mi ți-l ia pe Grigori Vasilievici și-l doftoricește cu băutura aceea de cîte ori îl apucă durerile de șale și ologește de picioare. Și asta se întâmplă cam de trei ori într-un an. Atunci, dumneaei ia un ștergar, îl moaie în zeamă și mi ți-l freacă zdravăn o jumătate de oră, pînă i se roșește toată pielea, ba chiar parcă i se și umflă oleacă, iar ce mai rămîne în sticlă îi dă dumnealui să bea, spunînd în același timp o rugăciune, adică nu i-o dă chiar pe toată, fiindcă mai lasă și pentru dînsa un strop. După aceea trage și dumneaei o dușcă. Dar cum nici unul din ei n-are darul beției, cad amîndoi morți și dorm duși ceasuri în șir. A doua zi, dimineața, Grigori Vasilievici mai totdeauna se ridică din pat sănătos tun, numai biata Marfa Ignatievna se scoală cu durere de cap. Dacă, așa cum v-am spus, Marfa Ignatievna se ține într-adevăr de cuvînt, mi-e teamă că nici unul din ei n-o să audă nimic, așa că nu văd cine o să-l poată împiedica pe Dmitri Fiodorovici să intre în casă. Au să doarmă buștean amîndoi.

— Moși pe groși! Prea ar fi să se potrivească toate la țanc: pe tine să te apuce o criză, ei să zacă așa, ca dușii de pe lume! răbufni Ivan Fiodorovici, încruntîndu-se amenințător. Sau poate că, adăugă el fără să vrea, așa vei fi avînd tu de gînd să potrivești lucrurile?...

— Cum aş putea să le potrivesc... și la ce bun? Totul depinde numai de Dmitri Fiodorovici, de ce o fi pus la cale... doar n-am să umblu acum după dînsul ca să-i dau ghes să între buzna peste tatăl dumneavoastră!

— De ce să vină la tata? Nu înțeleg ce-ar putea să caute la dînsul, și încă așa pe furiș, din moment ce, așa cum pretinzi tu, Agrafenei Alexandrovna nici măcar nu-i trece prin gînd să poștească, continuă Ivan Fiodorovici, palid de minie. Chiar tu ai spus așa mai adineaori. De altfel, de cînd am intrat aici în casă am fost sigur că tîritura aia n-o să vină în vecii vecilor și că bătrînul își face iluzii. Și atunci, te întreb, pentru ce Dmitri ar putea să tabere peste dînsul? Dacă ea tot n-are de gînd să calce pragul acestei case? Spune! Vreau să știu ce crezi tu.

— Ce vă interesează ce cred eu? Știți foarte bine de ce o să vină! Căci de venit o să vină negreșit, fie mînat de furie, fie cînd o să prindă de veste că sînt bolnav, o să între la bănuială, neîncrezător cum e de felul lui, și atunci n-o să-și mai găsească astîmpăr pînă n-o să pătrundă în casă valvîrtej, s-o răscolească de la un capăt la altul, răsturnînd totul cu josul în sus, așa cum a făcut rîndul trecut. Să vadă cu ochii lui dacă n-a intrat Grușenka cumva pe furiș înăuntru. Și apoi, dumnealui știe prea bine că Fiodor Pavlovici a pregătit pentru dînsa un plic, uite, cam așa, pe care a pus trei peceti și l-a legat cu o panglicuță, scriînd cu mîna dumnealui: „Îngerășului meu Grușenka, pentru cînd o vrea să vină la mine”, ca după trei zile să adauge: „Puișorului meu drag”. Tocmai asta mă pune pe gînduri.

— Mofturi! protestă Ivan Fiodorovici scos din fire. Dmitri în ruptul capului n-ar fi în stare să-l jefuiască, și cu atît mai pușin să-l ucidă pentru asta pe tata. Mai curînd ar fi putut să-l omoare ieri din pricina Grușenkăi, să-l ucidă prosteste într-un moment cînd, orbit de minie, nu și-ar fi dat seama ce face, dar de jefuit – nu! Așa ceva în nici un caz n-o să facă!

— Numai că, vedeți, e foarte strîmtorat acum, Ivan Fiodorovici, și are nevoie urgentă de bani. Nici nu știți cum îi crapă buza după bani în momentul ăsta! Il lămuri Smerdeakov, răsPICat și în același timp perfect liniștit. Pe deasupra, dumnealui e convins că, de fapt, banii ăștia, trei mii de ruble, sînt ai săi. Chiar dînsul mi-a spus: „Tata, zice, mi-a rămas dator trei mii de ruble în cap”. Și apoi, nu știu dacă vă dați seama, Ivan Fiodorovici, dar mai e încă un clenci la mijloc. Mai mult ca sigur că Agrafena Alexandrovna, dacă ar vrea, l-ar putea sili pe boier să se insoare cu dînsa. Numai să vrea dumneaei, și n-ar fi de mirare să-i cășuneze treaba asta. Ziceam adineaori că n-o să-i facă cheful boierului bătrîn să vină la dînsul, dar cine știe dacă dumneaei n-o fi pofînd ceva mai mult, poate că i s-o fi năzărit să fie cucoană!... Mi-aduc aminte că, odată, ibovnicul dumneaei, negustorul Samsonov, i-a spus că asta n-ar fi o afacere